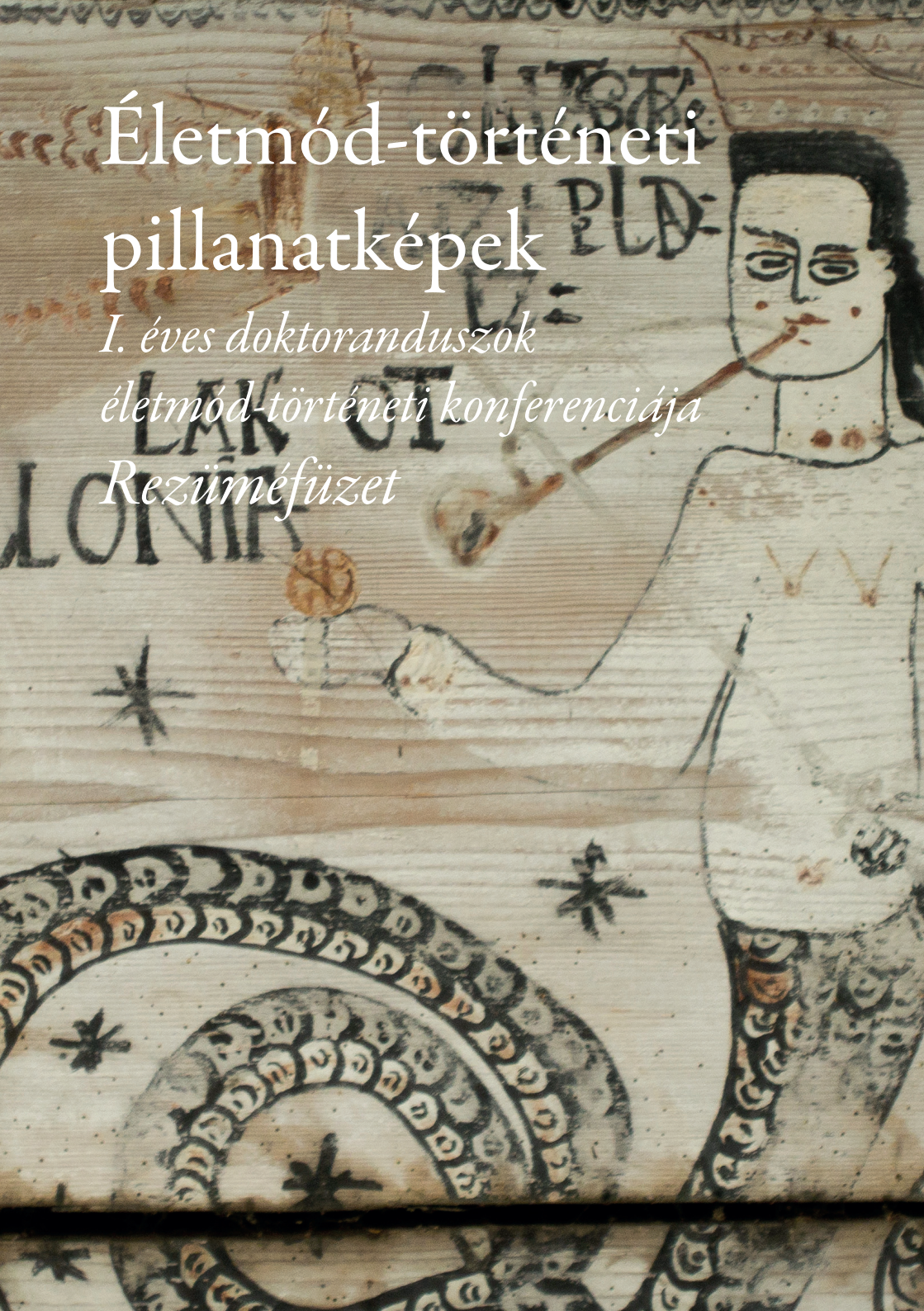

Életmód-történeti pillanatképek

I. éves doktoranduszok

életmód-történeti konferenciája

Reziüméfüzet

Életmód-történeti pillanatképek

*I. éves doktoranduszok életmód-
történeti konferenciája*

Rezüméfűzet

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
2016*

PROGRAM

Időpont:	2016. június 10.
Helyszín:	Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, Sophianum 110. (1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.)
9:00–9:10	Köszöntő
Szekcióelnök:	Horváth Miklós, egyetemi tanár
9:10–9:30	Köpfler Balázs: Politikai kultúra a Horthy-korszak hajnalán. Mentalitástörténeti vizsgálódások Friedrich István politikai pályájának 1919–1922-es időszakában
9:35–9:55	Jávor Miklós: Egy utópia nyomában: Milyen az a szocialista embertípus?
10:00–10:20	Magyar Endre Lénárd: Lakásínség és lakásrekvirálások Szentendrén, a proletárdiktatúra idején
10:25–10:45	Szünet
Szekcióelnök:	Bank Barbara, tudományos munkatárs
10:45–11:05	Szokolay Domokos: Parasztból értelmiségi vagy „parasztértelmiségi”? Egy paraszti származású fiatal útja az egyetemi végzettség megszerzéséig a két világháború közötti Magyarországon. Boros Lajos portréja

11:10–11:30	Sebestyén István Elemér: Merre visz a végzet? Élet Udvarhelyszéken a II. bécsi döntés után
11:35–11:55	Nagymihály Zoltán: Az 1945 utáni magyar emigráció(k) néhány életmód-kérdése
12:00–14:00	Ebédszünet
Szekcióelnök:	J. Újváry Zsuzsanna, egyetemi docens
14:00–14:20	Deák Borbála: Gso ba rig pa, a gyógyítás tudománya – Betekintés a tibeti buddhista medicinába
14:25–14:45	Miski Péter: Adalékok egy középnyemes Rákóczi-familiárisból lett kassai főkapitány életútjához. Röethy Orbán végrendelete.
14:50–15:10	Hátori Nagy Zsuzsanna: Louis Gédoyne útinaplójának erdélyi vonatkozásai (1623–1624)
15:15–15:35	Paréj-Farkas Katalin: Mindennapok a Szent Margit Gimnáziumban 1920–1948 között
15:40–16:00	Szünet
Szekcióelnök:	Szakács Béla Zsolt, intézetvezető egyetemi docens
16:00–16:20	Mezei Emese: A késő középkori vallásosság eszközei a profán térben. Cserépszobrok a magánáhitat szolgálatában
16:25–16:45	Szakálos Éva: „...az igazság a pokolban értvényesül. A mennyben az irgalom él, a földön marad a kereszt.” Túlvilágképzetek a középkori gömöri falképeken

16:50–17:10	Dr. Kaánné Finy Heidi Marietta: „Nemzeti öltönyünk”. A magyarországi középkori falképek kutatásának kezdetei
17:15–17:35	Bojtos Anikó: A modern technika Olümposza. A Keleti pályaudvar falképei

Az előadások 20 percesek, melyeket 5 perces vita követ.

BOJTOS ANIKÓ
A modern technika Olümposza. A Keleti pályaudvar falképei

A Buda és Pest közötti vasúti összeköttetés megteremtése – főként a teherszállítás érdekében – az 1860-as évekre az ország egyik legégetőbb közlekedési problémájává vált. A megoldás részeként az időközben erős terjeszkedésbe fogott Magyar Királyi Államvasutak (MÁV) számára egy központi személy-és teherpályaudvar tervezését is megkezdték. Ezt az elképzelést a teherforgalom elsőbbséget élvező szempontjai, illetve az 1873-as válság kedvezőtlen hatásai átmenetileg késleltették, ám végül 1881 és 1884 között Rochlitz Gyula építész és Feketeházy János mérnök tervei alapján elkészült a reprezentatív épület. Kialakításában a rivális Osztrák Államvasúttársaság pályaudvarával (a későbbi Nyugati) vette fel a versenyt ez a nemcsak építészeti, hanem technikai szempontból is kiemelkedő alkotás. A reprezentációs célt szolgálták az egykori indulási oldal pénztárcsarnokának 1884-ben megfestett falképei is. A Than Mór nevéhez köthető lunettaképet (A vasút allegóriája) Lotz Károly által festett nyolc további allegória kíséri (Haladás, Jólét, Mezőgazdaság, Hídépítés, Posta, Kereskedelem, Kohászat és Bányászat). Vagyis – a főhomlokzat szobraival összhangban – a vasút áldásos hatásai mellett a hozzá kapcsolódó iparágak és kommunikációs formák jelentik az ábrázolás tárgyát. Az allegóriák különlegessége, hogy rajtuk a görög mitológia istenei személyesítik meg a modern technika vívmányait.

Ennek gyökerei a XVIII. századi irodalomban lelhetők fel. A mitológiai köntösbe öltöztetett allegóriák igazi virágkorukat a XIX. század közepétől egészen a századfordulóig élték nemcsak a falképfestészetben, hanem az alkalmazott grafikában is. Sokszínűségükben azt a törekvést dokumentálják, hogy a historizáló művészi attitűd hogyan próbálta népszerűsíteni, egyszersmind heroizálni a modern

technikai újításokat, melyek ábrázolásához a korábbi korszakok művészete nem kínált mintát. Than és Lotz a müncheni iskola által kidolgozott ikonográfiai formákat egyéni módon alkalmazta a Keleti pályaudvar neobarokk falképein, melyek egykori mesterük, Carl Rahl bécsi festő hatásáról is árulkodnak.

Ezek a muráliák nemcsak Magyarországon, hanem regionális szinten is egyedülállóak a maguk nemében, hiszen a legtöbb hasonló falkép áldozatul esett a világháborúknak, és az is kivételes, ha fenn maradt róluk reprodukció. Than és Lotz alkotásai kordokumentum értékük mellett kvalitásaik miatt is számot tarthatnak a kutatás figyelmére.

DEÁK BORBÁLA

Gso ba rig pa, a gyógyítás tudománya

– *Betekintés a tibeti buddhista medicinába*

A tibeti buddhista orvoslás egy nagyon heterogén medicina, mivel sokat merített a népi orvoslásból, ezenkívül számos praktikát vett át szomszédaitól, Indiától és Kínától. A buddhista elgondolás szerint az emberi testet alkotó öt elem (éter, levegő, tűz, víz, föld) a mikrokozmosz-makrokozmosz analógiája alapján tökéletes harmóniában van egymással. Ez az egyensúly viszont igen kényes, könnyen felborul, s ekkor jelenik meg a betegség a szervezetben. A tibeti buddhista medicina az öt elem mellett a három nedv (nyes pa gsum) arányát vizsgálja, és igyekszik visszabillenteni a páciens az ő saját normális állapotába.

Nagyon izgalmas megfigyelni, hogyan hatnak a vallásos elképzelések a gyógyítás tudományára. A betegségek kiváltó oka például a karmában, illetve a három méregben (dug gsum): a vágyban, a haragban és a nem-tudásban rejlik; a megelőzésben rendkívül fontos szerepet játszanak az erkölcsi intelmek; a gyógyításban pedig a vallási rituálék is megjelennek alternatívaként.

Az indiai diaszpórában létrejött orvosi intézmények és orvosaik megőrizték a holisztikus szemléletet, és a keleti medicina egyik fontos közvetítőivé váltak, melynek következtében a gso ba rig pa-ra, mint komplementer medicinára tekint a nyugati orvoslás.

HÁMORI NAGY ZSUZSANNA

Louis Gédoyen útinaplójának erdélyi vonatkozásai (1623–1624)

Louis Gédoyen orléans-i nemesi családból származott; mivel „nagyobb volt nemesége, mint birtoka,” karrierje érdekében élt az alkalommal, amikor Salignac báró konstantinápolyi követi útjára hívta főtitkárnak. Konstantinápolyi tartózkodása (1605–1609) nyomán kapta – és használta büszkén – a ’török’ melléknevet. 1623-ban aleppói konzullá nevezték ki, ahová 1624-ben érkezett meg. Párizsi indulásától fogva naplót vezetett úti tapasztalatairól, amelyet az udvarnak és barátainak írt leveleivel együtt 1909-ben adtak ki.

1623–1624 fordulóján az Aleppóba tartó francia diplomata Velencéből az erdélyi követtel, Hatvani Istvánnal utazott együtt egészen Belgrádig. Spalatóig (a mai Splitig) hajón, majd a Velencében vásárolt áruk szállítására küldött kíséret bevétele után lóháton utaztak tovább a behavazott dalmát, horvát és szerb területeken. Bár a leendő konzul az életét köszönhette Hatvaninak, aki egy alkalommal megmentette a fagyhaláltól, a levelezés tanúsága szerint sokszor terhes volt számára útítársa buzgalma, amellyel Bethlen Gábornak a francia királyt is érintő európai terveit ecsetelte, és győzködte az erdélyi szövetség előnyeiről.

Az előadásban Louis Gédoyen levelei és útinaplója alapján szeretnék plasztikus képet rajzolni erről a téli utazásról, amelynek során a francia diplomata erdélyi társára volt utalva. Kitérek Hatvani István velencei tevékenységére, amely a végeredményét tekintve inkább volt kereskedelmi, mint diplomáciai; valamint bemutatom, hogy az általa hangsúlyozott tematikai elemek egy lehetséges erdélyi-francia együttműködésről hol jelentek meg Bethlen Gábor külpolitikai gondolkodásában.

JÁVOR MIKLÓS

Egy utópia nyomában: Milyen az a szocialista embertípus?

Az 1956-os forradalom leverését követő megtorlások, tisztogatások, bebörtönzések a történelmi egyházakon is végigsöpörtek. Az újjászerveződő kommunista diktatúra legfontosabb egyházpolitikai célkitűzése a magyar katolikus, református, és evangélikus egyházban egyaránt az 1956. október 23 előtti állapotok restaurálása volt. A végrehajtás tekintetében az 1957-es év kulcsfontosságúnak bizonyult és állampárti szempontból áttörő jelentőségű eredményekkel zárult. A forradalom légkörében kicsírázó demokratizálódási és megújulási kísérletek törekvéseit és eredményeit a hatalom sikeresen elfojtotta, a diktatúra szempontjából megbízhatónak számító, valamennyi egyházban fellelhető „kollaboráns vonal” újrapozícionálásával pedig a hivatalos állami egyházpolitika érvényesülését lényegében a rendszerváltásig bebiztosította. Az egyházakon belüli sikeres restaurációt követően az MSZMP Politikai Bizottsága 1958. június 10-i ülésén határozatban fogalmazta meg az állampárt egyházakkal és vallással kapcsolatos politikai axiómáját, amely már egyértelműen kettéválasztotta a klerikális reakciós és a vallásos világnézet elleni harcot. Előadásom egy eszmetörténeti analízis keretein belül az 1958–1964 közötti időszak egyházpolitikájának ideológia alapjait, valamint az úgynevezett „szocialista embertípus” megteremtését célzó világnézeti harc legfontosabb fegyverét jelentő ateista és materialista propaganda elvi kérdéseit, programját, módszertanát, fórumait kívánom bemutatni. Elemzésemben kiemelt tekintettel koncentrálok az MSZMP Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztályának, valamint az 1959. évi 25. számú törvényerejű rendelet nyomán szervezeti önállóságát visszanyerő Állami Egyházügyi Hivatal egyházpolitikai irányító szerepére.

DR. KAÁNNÉ FINY HEIDI MARIETTA
„Nemzeti öltönyünk”. A magyarországi középkori falképek
kutatásának kezdetei

Bár hazánkban a XIX. század folyamán az osztrák Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale keretein belül indult meg a hivatalos műemlékvédelem, a történelmi és művészi értékkel bíró emlékek megóvására azonban már korábban voltak hazai törekvések. Kiemelt érdeklődést tanúsítottak a középkor emlékei, különösen a falképek iránt. A században általánosan fel erősödő nemzeti identitástudat nálunk is arra ösztönözte az értelmiségi réteget, hogy minél többet tudjon meg az „ősregi magyar nemzeti jelmezeiről”. Úgy véltek, a magyarországi falképek felfedezése és azok alapos tanulmányozása számos adatot szolgáltathat a magyar középkori viselet pontos meghatározásához. A falképek, régészeti leletek, érmék, sírkölapok, szobrok és egyéb művészeti alkotások megvizsgálása során kialakult egyes vélemények olykor heves vitákat váltottak ki: mi tekinthető valóban magyarnak, és mi a nyugati társadalomtól átvett öltözködési forma? Előadásomban a magyarországi középkori falképek korai kutatásának céljait vizsgálom, illetve kapcsolatát a XIX. századi magyar viselettörténeti kutatásokkal.

KÖPFLER BALÁZS
Politikai kultúra a Horthy-korszak hajnalán.
Mentalitástörténeti vizsgálódások Friedrich István
politikai pályájának 1919–1922-es időszakában

Az előadás az úgynevezett ellenforradalmi időszak politikai kultúráját vizsgálja különböző jellemző esetek alapján, Friedrich István politikai pályájára fókuszálva, elsősorban George Duby megközelítési módját követve. Az elemzés kiterjed Friedrich személyiségének vizsgálatára, azokra a főbb tényezőkre, amelyek befolyásolták, társadalmi helyzetéből eredő döntéseit és választásait. Ezen felül elemzi a referátum a politikai közösség által Friedrich István személyére, döntéseire, és azok következményire adott reakcióit.

Az előadás figyelembe kívánja venni, Roger Chartiert követve, a korszak átalakuló értékrendjét, mely meghatározta az egyének és a csoportok tevékenységét is. Ebben az időszakban Magyarország és vezetői, akik közé Friedrich István is tartozott, rendkívül nehéz helyzetben kellett, hogy döntéseket hozzanak, miközben a politikai kultúra is átalakult. Az új rendszerben a különböző csoportosulások harcoltak a hatalomért, s ebben Friedrich is részt vett.

Friedrichkel kapcsolatban két fontosabb példát kell mindenképp áttekinteni egy mentalitástörténeti vizsgálatban, az egyik az 1920. évi januári választások, a másik az 1919–1921 közötti Tisza-ügy, melyben az egykori miniszterelnök az egyik vádlott. Ezen események új szempontrendszer szerinti vizsgálata lehetőséget teremt arra, hogy a korszak politikai kultúráját újító módon közelítsük meg.

MAGYAR ENDRE LÉNÁRD

Lakásínség és lakásrekvirálások Szentendrén, a proletárdiktatúra idején

A lakások hiánya – az úgynevezett lakásínség – a világháború előtt is komoly szociális problémát jelentett Szentendrén éppúgy, mint az egész országban. A városban a polgári demokratikus időszakban, 1919. február végétől kezdve működött az 1919. február 24-én kiadott 1432/1919. M. E. számú rendelet alapján felállított lakáshivatal, amely főként a nagyszámú budapesti lakásigénylés csökkentésére szolgált.

A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26-án kiadott X. számú rendelete deklarálta a lakóházak ellenszolgáltatás nélküli köztulajdonba vételét, lakbér fizetésére kötelezve az egykori tulajdonosokat. Ezt követően kezdődtek el országszerte mindenhol a lakáskisajátítások (korabeli szóhasználat szerint: lakásrekvirálások) és bútorrekvirálások. (A Forradalmi Kormányzótanács X. számú rendeletének hatálya nem terjedt ki Szentendre területére, hiába kezdeményezte a Szentendrei Lakásbizottság az Országos Lakásügyi Bizottságnál a szentendrei házak köztulajdonba vételét.)

A proletárdiktatúra helyi döntéshozói számára kezdetben megoldhatónak látszott az újraelosztás révén hajlékhoz, alapvető bútorokhoz és főző tűzhelyekhez juttatni minden proletár családot. Idővel azonban kiderült, hogy a lakáshiány rendezéséhez mindezek kevésnek bizonyultak, a háborús körülmények, az általános készpénz- és nyersanyaghiány pedig nem biztosított kedvező feltételeket új lakások, illetve szükséglakások építésére.

A kényszerű összeköltöztetés során egy fedél alá került, teljesen eltérő társadalmi háttérrel és mentalitással rendelkező egyének gyakran összeütközésbe kerültek egymással. Előfordult, hogy az új lakók nem tartották be az albérleti szerződés

feltételeit, jóvátehetetlen károkat okoztak a lakásban, esetenként a tulajdonos javait és terményeit is felélték. A lakástulajdonosok a kéretlen jövevényekre jellemzően „a diktatúra kegyeiből sőt secaturájából betolakodott idegenekként” tekintettek.

A proletárdiktatúra bukása után kerülhetett sor a proletárdiktatúra alatt elrendelt lakásrekvirálások felülvizsgálatára. Annak ellenére, hogy a szentendrei polgármester minden törvényes eszközt igénybe vett a kényszerűen beköltöztetett egyének kilakoltatása érdekében, sok lakástulajdonos mindezt csak hosszas pereskedést követően tudta elérni.

MEZEI ÉMESE

*A késő középkori vallásosság eszközei a profán térben.
Cserépszobrok a magánáhitat szolgálatában*

A vallás mélyebb, személyesebb megélésére irányuló igény a xv. század végére egy olyan műfajnak ad lendületet, melyek a kerámialeleteknek egy speciális csoportját alkotják, s az udvar mindenneóapi életében és a város, illetve a környező települések hétköznapijaiban is megjelenhetnek azonos formában.

A címben jelzett szentek alakját mintázó szobrocskák méretüknél fogva (jellemzően 10–15 cm magasak) mobilisak, könnyen hordozhatók, kedvelt darabjai a zarándokutak során megvásárolható tárgyaknak (zsebformátum!), de az otthonban elhelyezve a vásárló által kedvelt, valamilyen okból kitüntetett, népszerű szent szobra a Kálváriák kiegészítőjeként is megjelenhet, s a házi oltár részét képezheti.

A terrakotta szobrocskák készítése a nyers, könnyen alakítható agyag formába nyomkodásával történik, s az elő- és hátoldalból összeállított alakok sorozatban való gyártását teszi lehetővé, mely már magában is jelzi e tárgyak iránti kereslet mértékét, de e tárgyakra való igény új vallási szükségletet is jelez, a lelkiség egy újabb fokát tárja elénk.

A magánáhitatot segítő alkotások mennyiségi és minőségi változása, s az emléktárgy e tanulmányban kiemelt tárgyai egy mentalitástörténeti érdekességre vetnek fényt, mely a késő középkori ember vallással való kapcsolatát árnyalja, s az igény és a lehetőség találkozásának képzőművészeti tárgyakban való megfogalmazódásában képeződik le.

MISKI PÉTER

Adalékok egy középnemes Rákóczi-familiárisból lett kassai főkapitány életútjához. Rőethy Orbán végrendelete

A kora újkori családtörténet kutatásának egyik legizgalmasabb része, amikor valamilyen végrendelet vagy hagyatéki anyag nyomára bukkan a kutató. Ezekben az iratokban több érdekes adat kerülhet napvilágra az életéről számot adó alak személyiségéről, családjáról, kapcsolatrendszeréről, birtokairól, esetlegesen betöltött tisztségeiről. A vázolt lehetőségeknek kitűnően megfelel Rőethy Orbán, aki Bethlen Gábor és I. Rákóczi György erdélyi fejedelmek idején olyan fontos katonai tisztségek viselője volt, mint például a kővári, majd pedig 1644-től a kassai főkapitányi cím.

A végrendelet 1633 után kelt, mert ezen évtől kővári főkapitány, de még 1644 előtt, így feltehető, hogy az 1640-es években íródott. Szövegében több genealógiai utalás is fellelhető első feleségétől született lányairól, valamint fiáról, aki Sárospatakon tanult.

A végrendelet végrehajtásával többek között a következő személyek vannak megjelölve: I. Rákóczi György és felesége, sógora Csernel György; Fülekben, ahol háza volt, Mocsáry Balázs, Mocsáry István, Mocsáry György, mint „gyermekeimnek vérbüálló igaz atyafiai”, Bakos Gábor és Pongrácz Péter, Erdélyben Barcsay Zsigmond, Bornemissza Pál, Kemény János és Bethlen Ferenc.

A felsorolt nevekből is látható, hogy igen tekintélyes kapcsolatrendszerrel rendelkezett az 1647-ben elhunyt főkapitány, akinek végrendeletén keresztül érdekes bepillantást nyerhetünk a korszakba.

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN

Az 1945 utáni magyar emigráció(k) néhány életmód-kérdése

Előadásomban és tanulmányomban a második világháborút követő, meglehetősen heterogén emigrációk történetét, működését szeretném bemutatni, elsősorban azokra az elemekre fókuszálva, amelyek kapcsolódást jelentenek az életmód témaköréhez. Érzékeltetni kívánom az eltérést az 1945-ös, az 1947–48-as, az 1956-os vagy éppen a későbbi emigrációk, illetve – kitekintésképpen – az 1990 utáni diaszpórák jellemzőit, hasonlóságait és különbségeiket. Hosszabban tervezem bemutatni a különböző országokban letelepedő magyar emigránsok közötti eltéréseket és hasonlóságokat – ezen keresztül főleg a befogadó társadalmak rájuk gyakorolt hatását. Megvizsgálom azt is, hogy a különböző otthoni és külhoni változások hogyan befolyásolták a különböző közösségeket, az emigráns tudat és érzet megnyilvánulásai hogyan változtak ezekben a közegekben. A tanulmányhoz a vonatkozó szakirodalmon kívül (pl. Borbándi Gyula emigráció-történeti munkái) fontos hangsúlyt fektetek a különböző emigráns folyóiratok (leginkább a Látóhatár/Új Látóhatár, az Irodalmi Újság, a Nemzetőr) anyagaira, témába vágó tanulmányaira, a különböző visszaemlékezésekre, illetve személyesen készített interjúkra.

PARÉJ-FARKAS KATALIN

Mindennapok a Szent Margit Gimnáziumban 1920–1948 között

A budapesti leánynevelés egyik kiemelkedő intézménye, az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának Szent Margit Leánynevelő Intézete jellegzetes színfoltját adta a Horthy-korszak iskolarendszerének.

A minőségi nevelés és oktatás fővárosi, egészen pontosan budai hagyományai a ma is működő Ciszter Gimnázium mellett, a Redemptorissa Nővérek által megteremtett közegben alakultak ki, és valósították meg a mindennapokban a klebelsbergi oktatáspolitikai alapelveit.

A kiváló kultuszminiszter Klebelsberg Kuno által is jól ismert Megváltós – ahogyan a korszakban hívták, Redemptorissa – Nővérek soproni letelepedésük és kiteljesedésük után, Budán is megjelentek, s a hihetetlen gyorsasággal megépített gyönyörű épületben – melyet a korszak neves műépítésze Fábián Gáspár tervezett – létrehozták a minőségi leánynevelés budai bázisát.

Ahogy egy visszaemlékező találóan megfogalmazta: míg az 1930-as, -40-es évek Budapestjén az Angolkisasszonyok iskolája a szigorúságról, a Sacré Coeur Nővérek által fenntartott Sophianumban tanuló „Sophisták” tanárai és nevelői szabadabb „franciás” szellemről, úgy a Redemptorissa Nővérek iskolája és nevelési elvei a modernségről tanúskodtak.

A budai értelmiség által kedvelt nevelőintézet modern, de – kétség kívül – az életre felkészítő, a közelgő világégés utáni időkben is megtartó, kifogástalan elméleti és gyakorlati tudást adott minden bizonnyal úgy, hogy az egykori diákok szeretetteljes közegben nevelkedhettek.

„Az intelligencia átsugárzott a szerzetesi ruhán is.” – fogalmazta meg az egyik régi növendék. A nagy tanáregyéniségek korszaka volt a háború előtti, s ezek az

egyénségek nemcsak a növendékek, hanem a szerzetesi közösség lelkiiségét, irányelveit is meghatározták.

A mindennapok áttekintése és vizsgálata segíthet minket abban, hogy választ kapjunk, miért is volt különleges, és minőségi ez a nevelés, amely később a növendékek számára irányelvet adott a mindennapokra is. A precíz és következetes napirend, a tárgyi környezet, az anyagi és a szellemi kultúra, az itt elsajátított szokások keretet adtak a mindennapoknak, alakították nemcsak az életmódot, hanem a mentalitást, világnézetet és az egyéni életutakat is.

Vizsgálatunk középpontjában tehát a mindennapi élet áll. A mindennapos nevelés és tanítás – hiszen akkor a kettő elválaszthatatlan volt – hétköznapi és ünnepnapok, a tárgyi kultúra valamint a szellemi kultúra, mely a szokások színes rendszerét alakította ki. A nevelést végző szerzetesi közösség egyéniségei és „névtelenségben maradt tagjai”, akik sajátos módon formálták a közösséget, és éltek a gyermekekért, megtagadva saját magukat, hogy a krisztusi életszentséget így valósítsák meg.

SEBESTYÉN ISTVÁN ÉLEMÉR

Merre visz a végzet? Élet Udvarhelyszéken a II. bécsi döntés után

A második bécsi döntéssel lezárult a XX. századi román-magyar kapcsolatok történetének egy fontos szakasza, amely két évtizeddel korábban, a trianoni békeszerződéssel vette kezdetét. Az erdélyi és a székelyföldi magyarság által olyannyira óhajtott, de felemásra sikeredett impériumváltás, legfőképpen az új országhatár megvonása számos – megoldhatatlannak tűnő – helyzetet, problémát eredményezett. Történelmileg kialakult és gazdaságilag egymásra utalt tájegységeket osztott ketté, utakat, vasútvonalakat vágott el, városokat fosztott meg hagyományos háttérüktől, családokat szakított szét. A kivonuló román hadsereg által kifosztott, majd átadott területeken a magyar honvédség bevonulása után hamarosan kiderült, hogy Magyarország a „szebbik, de a szegényebbik” erdélyi országrésszel gyarapodott, melynek társadalmi-gazdasági helyzete nem sok jóval kecsegtetett. Jelen dolgozat a székelyföldi Udvarhelyszék lakosságának életmódjában a bécsi döntés hatására bekövetkezett változásokat igyekszik bemutatni, megvizsgálva a demográfiai változásokat, a gazdasági, szociális, oktatási, közegészségügyi helyzetet, a menekültkérdést, valamint a nemzetiségi és vallási ügyeket.

SZAKÁLOS ÉVA

„...az igazság a pokolban érvényesül. A mennyben az irgalom él, a földön marad a kereszt.” Túlvilágképzetek a középkori gömöri falképeken

Nincs még egy korszak, mely annyit foglalkozott volna a halál gondolatával, mint a középkor. A XIII. századtól kezdve a kolduló szerzetesrendek tagjai intették óvatosságra a jámbor hívőket és a prédikációk mellett a szakrális tereket díszítő falképeken is egyre hangsúlyosabban jelent meg a „mennyei édesség” képzelet mellett a „Pokol s a kegyetlen Halál” ábrázolása.

Gömör vármegye XIV–XV. századi falképei egyedülálló bizonyítékait rejtik a késő középkor túlvilágképzetének. A fennmaradt freskóciklusok és a jelenleg is vizsgálható templomok falképei közt többségében az egyszerű nép számára kidolgozott teológiai programok mesteri képi megvalósításával találkozhatunk. A gömör vidék freskóciklusainak ikonográfiai programjában kiemelt helyet foglal el a pokol, a menny és a lelkek túlvilágra kerülésének ábrázolása. Az említett falképek mindig a hívekkel szemben, vagy a templom északi falán, a hajóban kaptak helyet, hogy a déli főbejáraton belépő, valamint az oltár felé néző hívők a szertartás alatt érezzék és lássák a földi világ múlandóságát és az evilági dicsőség értéktelen mivoltát. Tanulmányomban ezeket a különleges és méltán lenyűgöző falképeket szeretném vizsgálni a középkori ember túlvilágképzeteinek, vallásos képzeletének és a középkori irodalom halál víziójának tükrében.

SZOKOLAY DOMOKOS

Parasztból értelmiségi vagy „parasztértelmiségi”? Egy paraszti származású fiatal útja az egyetemi végzettség megszerzéséig a két világháború közötti Magyarországon. Boros Lajos portréja

A két világháború közti Magyarország egyik nagy kérdése a magyar parasztság kulturális és műveltségbeli felemelésének ügye volt. Számos gondolkodó, politikus és író járta körül a témát – gondolva itt a falukutatókra, a népi írókra, de akár gróf Teleki Pálra és a köréje csoportosult tudósok és egyetemi oktatók körére is. Közéjük tartozott Györffy István, a magyarországi néprajztudomány első nyilvános egyetemi tanára is, aki különös gondot fordított arra, hogy ne szakadjon el kunsági gyökereitől és támogassa a paraszti sorból származó fiatalokat.

Tanítványi körébe tartozott a szentesi, kilenc gyermekes, kubikus családba született Boros Lajos is, akinek útja, tanulmányait tekintve a Pázmány Péter Tudományegyetem matematika-fizika szakáig vezetett. Közéleti pályája az ifjúsági politikában való részvételével, a Bolyai-kollégium megalapításával teljesedett ki. Míg az 1945-től kialakuló kommunista diktatúra elől 1956-ban az Egyesült Államokba menekült.

Boros életútja tisztán visszatükrözi a korszak paraszti sorból, felfelé törekvők és az értelmiségi státusz megszerzéséért indulók életét. Gyermekkorában már munkába állt, tandíját és oktatásának költségeit az elemi iskolától fogva, kezdetben testvérei segítségével, majd később saját maga szerezte meg. Libapásztorkodással, kubikolással, magántanítványok vállalásával juthatott csak el az egyetemre. A fővárosban a magukra maradt parasztfiúkhoz hasonlóan tagja lett a korszak legfontosabb diákegyesületeinek, új kulturális és közösségi hatások érték. Maga is megpróbált választ és megoldást találni arra az aggasztó jelenségre, amely „a

faluból” elszármazók gyökértelenné válásával, származásuk letagadásával, vagy épp az „őstehetségek” két part közé esésével járt.

Előadásomban ezért kívánom az ő életútját bemutatni, különös tekintettel az életmódbeli különbségekre a falu és a város között, és azokra a hatásokra, amelyek egy paraszti származású fiatal érték az „urak” világában.

PÁZMÁNY *1635.*
— *a l a p í t v a*

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola*

2016